

Նարինե ԳԱՍՊԱՐՅԱՆ
Երևանի պետական համալսարան

**ՇՈՂՈՔՈՐԹՈՒԹՅԱՆ ԴԻՍԿՈՒՐՍԻ
ԻՄԱՍՏԱԳՈՐԾԱԲԱՆԱԿԱՆ ԲՆՈՒԹԱԳԻՐԸ**

Հոդվածի նպատակն է ներկայացնել շողոքորթություն արտահայտող խոսքային ակտերի իմաստային և գործաբանական առանձնահատկությունները: Շողոքորթությունը դիտվում է թաքնված շահադիտական, կեղծ դրական գնահատում: Շողոքորթողն, այդպիսով, փորձ է անում ներկայացնել շողոքորթությունը որպես անկեղծ, անշահախնդիր գովաբանություն իր մտադրությունների առավել արդյունավետ և առավելապես հաջող կատարման նպատակով: Շողոքորթողի մտադրությունը իր նպատակին հասնելն է՝ քողարկելով իր շահադիտական ծրագրերը և փորձելով հաճույք պատճառել լսողին ու արժանանալ նրա հավանությանը, ինչի հետևանքով նրա խոսքային և ոչ խոսքային վարքագիծը փարբերվում է ինքնաստորացմամբ, հասցեատիրոջ հանդեպ հաճոյացմամբ, նրա փառամոլությունը սիրաշահելու և բավարարելու ձգտմամբ: Այսպիսով՝ շողոքորթությունը կարող է արտահայտվել հաճոյախոսության, կենացի, շնորհավորանքի, ինչպես նաև հավանության ու հիացմունքի խոստովական ակտերի միջոցով և դրա իրականացումը պայմանավորված է հաղորդակցվողների փարբեր կարգավիճակային և դերային բնութագրերով:

Բանալի բառեր. խոստովական ակտ, շողոքորթություն, գովաբանություն, պերլոկուտիվ արդյունք, հաղորդակցական նպատակ, մտադրություն, հասցեատեր, իմաստային կանխենթադրույթ

Շողոքորթություն արտահայտող խոստովական ակտերը դիտվում են որպես արտահայտչական, ներակա-պերֆորմատիվ ասույթներ պարունակող խոստովական ակտեր, որոնք արտահայտում են խոսողի կեղծ դրական գնահատականը:

Խոստովական ակտերի տեսության մեջ տվյալ տեսակի խոստովական ակտերին են պատկանում այն ասույթները, որոնք խոսքի մեջ չեն կարող իրականացվել արտակա-պերֆորմատիվ բայերի օգնությամբ: Խոսքի մեջ «I'm flattering you now» տեսակի ասույթների կիրառման անհնարինությունը ըստ Զ.Վենդլերի, բացատրվում է «to flatter» բայի նվաստացնող ներիմաստներով: Ճնշող մեծամասնությամբ շողոքորթության օբյեկտը արժանի չէ դրական գնահատականի, ընդ որում՝ հաճախ շողոքորթության սուբյեկտի սեփական կարծիքով: Անարժանության ներիմաստը՝ որպես իմաստային բաղադրիչ, կատարում է «կործանիչ գործոնի» (spoiling

factor) դեր, որը կործանում է տվյալ խոսքային գործողության իլլոկուտիվ մտադրությունը /Вендлер, 1985: 243/:

Շողոքորթական ասույթների ոչ պերֆորմատիվությունը կարելի է նաև բացատրել նրանով, որ ակնհայտ շողոքորթության դեպքում հասցեագրողը խախտում է քաղաքավարության սկզբունքի համաձայնության կարգախոսը (agreement maxim) և համակրանքի կարգախոսը (sympathy maxim) /Leech, 1983: 132/։ Անկասկած, հիշատակված կարգախոսները խախտվում են նաև քողարկված շողոքորթության դեպքերում։ Սակայն վերջին դեպքում ասույթի հաջողությունը կախված է նրանից, թե հասցեատերը կկարողանա՞ հասկանալ հասցեագրողի իրական մտադրությունները։

Ն. Ի. Ֆորմանովսկայան շողոքորթելը համարժեքացնում է գովաբանությանը՝ արտահայտված հաճոյախոսությամբ։ «... շողոքորթությունը շահադիտական, կեղծ գովաբանություն է, «անխնա» հաճոյախոսություն՝ հաճախ ուղղված ստորադասից վերադասին՝ սեփական նպատակներին հասնելու համար, այդուհանդերձ դա յուրահատուկ գովաբանություն է» /Формановская, 2000: 58/։ «Այն ուրախացնում է մարդկանց, առույգացնում է ընկճվածներին, զվարթացնում թախծոտներին, այն երիտասարդներին մղում է դեպի գիտության յուրացումը։ Ընդհանրապես, դրա շնորհիվ յուրաքանչյուրը դառնում է առավել հաճելի և սիրելի հենց ինքն իր համար, և հենց դրանում է բարձրագույն երջանկությունը։ Շողոքորթությունը մեղր ու համեմունք է մարդկանց միջև ամեն տեսակ հաղորդակցություններում» /Э. Ротердамский, մեջբերումն ըստ՝ Формановская, 1998: 42/։

Հասցեատիրոջ տեսանկյունից շողոքորթությունն իր համար և՛ օգտակար է (ստեղծվում է բարեկամական հարաբերությունների միջավայր, քանի որ իրեն սոցիալական «շոյանք» է ուղղվում), և՛ վնասակար (հասցեագրողը հասցեատիրոջն իր կողմն ուղղորդելով, ստեղծված իրադրությունն օգտագործում է բացառապես իր եսասիրական նպատակների համար)։ Այդ պատճառով է, որ շողոքորթության նկատմամբ ավանդական վերաբերմունքը բացասական է։

Շողոքորթությունը ևս խրախուսանքի դրսևորում է համարվում, քանի որ լսողը ոգևորվում է դրանից, թեև այն բացասական երևույթ է։ Շողոքորթությունը պերլոկուտիվ ակտ է, որը ենթադրում է լսողի մտքերի ու զգացմունքների և դրանց միջոցով նրա արարքների վրա ազդելը։ Ըստ Պ. Ֆ. Ստրոսոնի՝ լսողը պետք է ընկալի իլլոկուցիայի ուժն ու նշանակությունը, իսկ խոսողը պատասխանատվություն է կրում այն պերլոկուտիվ արդյունքի համար, որ առաջացնում է իր ասույթը /Стросон, 1986/։ Շողոքորթողի մտադրությունը իր նպատակին հասնելն է՝ քողարկելով իր շահադիտական ծրագրերը և փորձելով հաճույք պատճառել լսողին ու ար-

Ժանանալ նրա հավանությանը, ինչի հետևանքով նրա խոսքային և ոչ խոսքային վարքագիծը տարբերվում է ինքնաստորացմամբ, հասցեատիրոջ հանդեպ հաճոյացմամբ, նրա փառամոլությունը սիրաշահելու և բավարարելու ձգտմամբ: Այն բացասաբար է գնահատվում հասարակության կողմից, խախտում է հաղորդակցական շփման նորմալ գործընթացը և իրականացնում է հասցեագրողի փորձը՝ համոզել շողոքորթության հասցեատերիչը տեղեկատվության իսկության մեջ, որն աղավաղված է հենց հասցեագրողի անձնական նպատակներից ելնելով:

Ի տարբերություն գովաբանության արտահայտման միջոցների, շողոքորթության արտահայտման միջոցները միշտ ծառայում են որպես հասցեագրողի գործիք՝ գործաբանական-շահադիտական նպատակների իրականացման համար և ուղղված են զրուցակցին /Зверева, 1995/:

Սակայն, ուսումնասիրությունները ցույց են տալիս, որ շողոքորթությունը, գովաբանության նման, նույնպես կարող է արտահայտվել հաճոյախոսության, կենացի, շնորհավորանքի, ինչպես նաև հավանության ու հիացմունքի խոսողական ակտերի միջոցով:

Շողոքորթությունը մարտավարության առումով առավելագույնս մոտ է գովաբանությանը: Նման մարտավարական ուղղվածությունն առաջանում է խոսողի կողմից իր իրական, շահադիտական նպատակը քողարկելու հետևանքով, որի վերջնականը շողոքորթության օբյեկտի կողմից չի մտնում սուբյեկտի պլանների մեջ և, բնականաբար, խախտում է այդ պլանները: Շողոքորթողն, այդպիսով, փորձ է անում ներկայացնել շողոքորթությունը որպես անկեղծ, անշահախնդիր գովաբանություն իր մտադրությունների առավել արդյունավետ և առավելապես հաջող կատարման նպատակով:

Շողոքորթության բարեհաջող իրականացումը ընդհանուր առմամբ հիմնվում է խոսողի որոշակի ներքին փաստարկների վրա, որոնք համապատասխանաբար գնահատում են և հաշվի առնում ողջ շփման գործընթացը, փոխհարաբերությունները զրուցընկերոջ հետ, վերջինիս սոցիալական և անհատական բնութագրերը: Նման փաստարկային պայմանները նույնացվում են շողոքորթության իրականացման շարժառիթների և մտադրությունների հետ, որոնք առավել բնորոշ են այն իրադրություններին, երբ խոսողը նպատակադրված է հասնել շահադիտական (առավել հաճախ՝ նյութական) օգուտի:

Ներակա-պերֆորմատիվ ասույթներ պարունակող շողոքորթական ակտերի պերլոկուտիվ արդյունքը կամ շողոքորթության հասցեագրողի մտադրությունների հաջող իրականացումը, մեր կարծիքով, կարող է բնութագրվել որպես աստիճանական. Խոսակցին հաճույք պատճառելը, իր հանդեպ դրական տրամադրելը, նրա հուզական վիճակը բարելավելը, նրա վստահությունը «նվաճելը» աստիճանաբար տանում են դեպի

սպասվող նյութական կամ ոչ նյութական շահադիտական օգուտ քաղելը, որն էլ ցանկացած շողոքորթական ակտի պարտադիր վերջնական փուլն է: Իսկ ինչ վերաբերում է շողոքորթության ենթադրվող օբյեկտին հաճույք պատճառելու՝ իր հանդեպ տրամադրելու խոստովի փորձին, ապա նա կարողանում է հասնել իր հաղորդակցական նպատակին՝ կեղծ կերպով ճանաչելով շողոքորթության օբյեկտի անկրկնելիությունը և առավելությունը, այլ կերպ ասած՝ ճանաչելով նրա հատկանիշները կամ արարքները իբրև «դրական», նույնացնելով շողոքորթության սուբյեկտի և օբյեկտի շահերը: Շողոքորթությունը միշտ ուղղված է խոստովի կողմից որոշակի օգուտի ձեռքբերմանը:

Մենք կարծում ենք, որ նշված բոլոր մտադրությունները հավասարազոր են և խոսքի մեջ իրագործվում են համալիր ձևով: Այդ պատճառով, ի տարբերություն գովաբանության մտադրությունների, այստեղ անհնար է սահմանել, թե շողոքորթողի որ մտադրությունն է հիմնական, առաջնային այս կամ այն համատեքստում:

Թաքնված շողոքորթության իրականացման համար ցանկացած իրադրությունում ընդհանրական է շողոքորթության սուբյեկտի կախվածության փաստը շողոքորթության օբյեկտից: Այս դեպքում փոխկապակցված հարաբերությունները բնականաբար որոշվում են զրուցընկերների դերակարգավիճակային բնութագրերով՝ չնայած կախվածության մեջ (բարոյական և/կամ նյութական) կարող են ընկնել ցանկացած կարգավիճակով և դերով: Հարցը միայն այն է, թե ո՞վ է առավել հաճախ ընկնում նման կախվածության մեջ. թվում է, թե ցածր կարգավիճակ և/կամ դեր ունեցող զրուցընկերը, քանի որ ավելի բարձր դիրք զբաղեցնողն ունի ավելի մեծ հնարավորություն՝ խուսափելու կախվածությունից, օրինակ՝ ենթակայի և ղեկավարի միջև հարաբերությունները: Բայց շողոքորթությունը կարող է նաև իրականացվել այն հաղորդակցի կողմից, որը գտնվում է իր զրուցակցի հետ միևնույն սոցիալական աստիճանի վրա. օրինակ՝ ամուսնու և կնոջ, ընկերների փոխհարաբերությունները, որտեղ մեկը մյուսից կախվածության մեջ է գտնվում: Այսպիսով՝ շողոքորթության իրականացումը պայմանավորված է հաղորդակցվողների տարբեր կարգավիճակային և դերային բնութագրերով:

Շողոքորթության սուբյեկտի և օբյեկտի կադապարի ակնհայտ տարբերակումը ենթադրում է հաղորդակցվողների միջև առավելագույն ասիմետրիկ՝ անհամաչափ փոխհարաբերություններ, և հետևաբար, ի տարբերություն գովաբանության իրականացման իրադրության՝ շողոքորթողն ունի առավել քաղաքավարի վերաբերմունք իր զրուցընկերոջ նկատմամբ, քանի որ հայտնի է, որ ոչ միայն անգլիական լեզվամշակույթում, այլև ընդհանրապես, որքան բարձր է հասցեատերը (տարիքով կամ սոցիալական դիրքով), այնքան ավելի քաղաքավարի վարվեցողությամբ

ձևեր է ընտրում նրա զրուցակիցը: Միմյանց հետ շփվողների դերակարգավիճակային բնութագրերի տարբերությունը բնականաբար ենթադրում է նաև հաղորդակցվողների բառապաշարի որոշակի տարբերություններ: Որպես օրինակ՝ ներկայացնենք հետևյալը.

Caesar: What has become to my leathern cushion?

Cleopatra: I have got new ones for you.

The Major-dome: Those cushions, Caesar, are of Maltese gauze, stuffed with rose leaves.

Caesar: Rose leaves! Am I a caterpillar? (He throws the cushions away and seats himself on the leathern mattress underneath).

(Shaw B., Caesar and Cleopatra, p. 290)

Տվյալ երկխոսությունն ասույթների փոխանակում է երեք հաղորդակցվողների կողմից, որոնք գտնվում են տարբեր տարիքային և սոցիալական աստիճաններում: Ուսումնասիրվող իրադրության ընդհանուր կանխենթադրույթը հետևյալն է. Կլեոպատրան և ծառայապետը կախվածության մեջ են իրենց երկիրը նվաճած Կեսարից, նրա կամքից, տրամադրությունից: Նման կանխենթադրույթով է պայմանավորված Կլեոպատրայի և ծառայապետի մտադրությունը՝ Կեսարին հաճոյանալ՝ նրա հանդեպ որոշակի շահադիտական նպատակներից ելնելով. կոնկրետ դեպքում որոշակի ծառայություններ մատուցելով նրան: Այս օրինակը կարելի է նաև դիտարկել որպես շողոքորթության արտահայտման ոչ խոսքային միջոց:

Ստորև ներկայացված երկխոսությանը մասնակցում են միևնույն սոցիալական դիրք և տարիք ունեցող երկու հաղորդակիցներ (ամուսին և կին): Ընդհանուր կանխավարկածը հետևյալն է. հանդերձյալ աշխարհի հետ կապ հաստատելու նպատակով կանչել են Չարլզի մահացած կնոջ՝ Էլվիրայի հոգին: Տեսանելի լինելով միայն Չարլզի համար՝ հոգին ներթափանցում է սենյակ, հետո՝ Չարլզի ու նրա նոր կնոջ կյանք: Նրանց տան անդորրը խանգարվում է: Չարլզը բառացիորեն մասնատվում է երկու կանանց միջև: Էլվիրան հասկանում է, որ իր մնալը մարդկանց մեջ կարճաժամկետ է, նա ցանկանում է ամեն ինչ հիշել, ամենուրեք լինել: Նման կանխենթադրույթով է պայմանավորված Էլվիրայի մտադրությունը՝ դիմել հորդորների, որոնք ունեն շողոքորթության տարրեր: Դրա ապացույցն է հեղինակային նշագրումը՝ արտահայտված *coaxingly* մակբայով.

Charles: If you don't behave yourself I shan't take you into Folkstone ever.

Elvira: (coaxingly): Please, Charles, don't be elderly and grand with me! Please, let's go now. (Orton J., Entertaining Mr. Sloane, p. 183)

Հաջորդ օրինակում հասցեագրողը շողոքորթություն է կիրառում հասցեատիրոջ հանդեպ՝ իր կարգավիճակային գերազանցության և միաժամանակ հասցեատիրոջից դերային կախվածության պատճառով՝

“Dolly, there’s something I want to talk to you about. I want advice and you’re the only person in the world whose advice I would take. I know I can trust you.

“Of course, darling.” (Maugham W. S., Theatre, p. 195)

Հասցեագրողի (հայտնի դերասանուհու) կարգավիճակը զգալիորեն գերազանցում է հասցեատիրոջ (նրա ծանոթի) կարգավիճակին: Սակայն հասցեագրողը հասցեատիրոջից իրադրային կախվածության մեջ է գտնվում, քանի որ նրա խորհրդի կամ օգնության կարիքը ունի, և դիմում է զրուցակցուհուն, ինչպես հավասարի: «Վստահություն նվաճելու» փորձը խոսքայնացվում է պատասխանի մեջ կեղծ իմաստային կանխենթադրույթով՝ կարծես թե հաստատելով հասցեատիրոջ կարևորությունը: Կանխենթադրույթի կեղծությունը բացատրվում է հասցեագրողի փառամոլությամբ, գովաբանության հանդեպ սիրով: Կեղծությունը արտահայտվում է լեզվաբանական նշոյթների բազմաբառությամբ, որը տեղին չէ օգնություն հայցելու իրադրությունում:

Ուսումնասիրենք շողոքորթական ակտով արտահայտված մեկ այլ հաղորդակցական համատեքստ, որտեղ հասցեագրողը հայտնի թատերական ռեժիսոր է, իսկ հասցեատերը՝ ոչ պակաս հայտնի դերասանուհի: Հասցեագրողը հասցեատիրոջ հանդեպ հարգանք և հիացմունք տաժելով հանդերձ՝ միաժամանակ հասկանում է, որ միայն հասցեատիրոջ տաղանդը կարող է օգնել իրեն հասնելու անհրաժեշտ արդյունքի (բարձրացնելու իր ղեկավարած թատրոնի համբավը): Այդ պատճառով հասցեագրողի մտադրությունը կարելի է նկարագրել որպես հասցեատիրոջն իր թատերախումբ ընդգրկելու բուռն ցանկություն:

“Beautiful madam,” such were his words, “If I have made any mistake with regard to your family or connections, I humbly beseech you to pardon me. If I suppose you to be related to Foreign Powers or Native Boards, it is because you have a manner, a dignity ... I am not a youth, ma’am, as you see; and although beings like you can never grow old I venture to presume that we are fitted for each other.” (Dickens Ch., The Life and Adventures of Nicholas Nickleby, p.904)

Հասցեագրողի կողմից բազմաթիվ էմոտիվների՝ հուզական բառերի, beseech (աղերսել) պերՖորմատիվ բայի կիրառումը, humbly (հնազանդորեն) մակբայի հետ, վկայում է նրա ակնհայտ ցանկության՝ հասցեատիրոջ վրա հաճելի տպավորություն թողնելու մասին, ինչը նույնպես կարելի է դիտարկել իբրև հասցեագրողի մտադրություն:

Ձուտ շողոքորթական ակտով արտահայտված ստորև բերվող հաղորդակցական համատեքստում, որտեղ հասցեագրողն է հայտնի թատերական ռեժիսորը, իսկ հասցեատերը՝ ոչ պակաս հայտնի դերասանուհին, հասցեագրողը հասցեատիրոջ հանդեպ հարգանք և հիացմունք տաժելով հանդերձ՝ միաժամանակ հասկանում է, որ միայն հասցե-

ատիրոջ տաղանդը կարող է օգնել իրեն հասնելու անհրաժեշտ արդյունքի (բարձրացնելու իր ղեկավարած թատրոնի համբավը): Այդ պատճառով հասցեագրողի մտադրությունը կարելի է նկարագրել որպես հասցեատիրոջն իր թատերախումբ ընդգրկելու բուռն ցանկություն:

“I never slept a wink all night for thinking of you,” he said ... “I think you’re a genius.”

“It’s sweet of you to say so.”

“... You’ve got everything. You’ve got the right height, you’ve got a good figure, you’ve got an indiarubber face.”

“Flattering, aren’t you?”

“...That’s the face an actress wants. The face that can look anything, even beautiful, the face that can show every thought that passes through the mind. Last night ... the words you were saying wrote themselves on your face... Your timing is almost perfect. That couldn’t have been taught, you must have that by nature.” (Maugham W. S., Theatre, p. 109)

Ձգտելով հասցեատիրոջ վրա գործել հաճելի տպավորություն, նվաճել նրա վստահությունը՝ խոսողը կիրառում է լեզվական միավորներ՝ իբրև խոսակցի անձնական որակների (արտաքին, տաղանդ և այլն) կեղծ դրական գնահատման միջոց. You have a nice voice, you’re perfect, և այլն: Հասցեատերը, տիրապետելով հասցեագրողի մասին անհրաժեշտ տեղեկատվության, բացահայտում է նրա ոչ անկեղծ մտադրությունները: Սակայն դա չի խանգարում շողոքորթության հասցեագրողին իրականացնել իր մտադրությունները՝ հմտորեն օգտվելով «հասցեատերը սովոր է գովաբանությունների» գործաբանական կանխենթադրույթից:

Կարծում ենք, անջատական հարցի տեսքով «Flattering, aren’t you?» արձագանքը կարող էր հասցեագրողի կողմից ընկալվել որպես հասցեատիրոջ մտադրության անուղղակի արտահայտություն՝ նրան դուր են գալիս իր հասցեին շռայլված խոսքերը: Այդ պատճառով էլ հասցեագրողը շարունակում է հասցեատիրոջն ողողել կեղծ գովաբանություններով: Բազմաբառ ասույթների պերլոկուտիվ արդյունքը շողոքորթողի համար դրական է. կին-հասցեատերը ընդունում է նրա առաջարկությունը:

Այսպիսով՝ շողոքորթության հասցեագրողը կարող է հասնել ցանկալի պերլոկուտիվ արդյունքի նույնիսկ հասցեատիրոջ կողմից իր ոչ անկեղծ մտադրությունների բացահայտման դեպքում:

Որպես շահադիտական նյութական օգուտ ձեռքբերելու գործիք՝ շողոքորթությանը կարելի է վերագրել նաև հասցեատիրոջ ձգտումը՝ բավարարել սեփական փառամոլությունը: Այդ դեպքում շողոքորթողը կարող է հմտորեն օգտվել ընձեռված հնարավորությունից և «նվաճել հասցեատիրոջ վստահությունը»:

Այժմ ուսումնասիրենք հաղորդակցական իրադրություններ, երբ հասցեատերը առիթ է ստեղծում շողոքորթության: Նման իրադրությունների հիմնական տարբերությունը վերոնշյալներից այն է, որ հասցեագրողի մտադրությունը՝ հասնել շահադիտական նպատակների իրականացման, կարող է հրահրվել հասցեատիրոջ կողմից, ով սովոր է գովաբանությունների և ցանկանում է բավարարել սեփական փառամոլությունը: Նման դեպքում հասցեատիրոջ ցանկությունը հանդես է գալիս որպես դրդապատճառ հասցեագրողի գործողությունների համար, որը պետք է ոչ միայն կատարի հասցեատիրոջ ցանկությունը, այլ նաև թույլ չտա հասցեատիրոջ կողմից իր շահադիտական մտադրությունների բացահայտումը:

Կարծում ենք, որ հասցեագրողի համար միակ ելքը կարող է լինել հետևյալը. նա պետք է խոսքի մեջ կիրառի հաճոյախոսություն, այսինքն ասույթ, որը չունի անկեղծության կամ կեղծության հստակ սահման և մոտ է շողոքորթությանը:

Նշենք, որ տվյալ իրադրությունների համար բնորոշ է մի շարք պայմանների առկայությունը.

- ա. հասցեատերը բարոյապես կախված է հասցեագրողից,
- բ. հասցեատերը սովոր է իր հասցեին հնչող գովաբանություններին,
- գ. հասցեատիրոջ կարգավիճակը գերազանցում է հասցեագրողի կարգավիճակը,
- դ. հասցեատերը առաջինն է բարձր գնահատում հասցեագրողի գործողությունները (բնավորության գծերը)՝ դրանով իսկ պարտավորեցնելով նրան պատասխան գովաբանության.

“All the credit you deserve you have,” said Tigg. “The plain work of the company, David ... is admirably done by you. You are a first-rate groveller. I don’t dispute it. But the ornamental department, David; the inventive and poetical department ...”

“Is entirely yours,” said his friend. “No question of it. But with such a swell turn-out as this, and all the handsome things you’ve got about you, and the life you lead, I mean to say it’s a precious comfortable department too.”

... *“Ha, ha!” laughed Tigg. “Then be contented with your situation and your profits, David, my fine fellow, and bless the day that made us acquainted across the counter of our common uncle ...”* (Dickens Ch., The Life and Adventures of Martin Chuzzlewit, p. 546)

Տվյալ համատեքստի հասցեատերը հայտնի է իր մեծամտությամբ, իր հասցեին գովաբանություն լսելու փափագով, իսկ հասցեագրողը գտնվում է նրանից դերակարգավիճակային կախվածության մեջ: Հասցեատիրոջ նախնական պատասխանում արտահայտվում է նրա բարձր գնահատականը զրուցակցի գործողությունների և բնավորության գծերի հան-

դեպ: Ինչպես հետևում է հաջորդող պատասխաններից, հասցեատերն ունի շատ ցածր կարծիք հասցեագրողի մասին, նա վերագրում է նրան երկրորդական դեր ընկերության գործունեության մեջ՝ համարելով իրեն իրական առաջատարը:

Գիտակցելով հասցեատիրոջ վերաբերմունքն իր հանդեպ՝ հասցեագրողը վերձանում է նրա մտադրությունները և նրան բազմաթիվ հաճոյախոսություններ անում, որոնք պայմանավորված են հասցեատիրոջ խոսքային վարքագծով: Հաղորդակցության հետագա ընթացքը ցույց է տալիս, որ հաճոյախոսություններն ընդունվում են հասցեատիրոջ կողմից, հետևաբար, կարելի է ենթադրել, որ նրա մտադրությունը իրագործված է: Ինչ վերաբերում է հասցեագրողին, ապա նա հմտորեն օգտվել է ընձեռված հնարավորությունից՝ «նվաճել հասցեատիրոջ վստահությունը»:

Հաջորդ օրինակը շողոքորթողի համալիր մտադրությունների արտահայտությունն է. Տիկին Թոջերսը՝ իջևանատան տիրուհին, իմանում է վարձակալներից մեկի հեռանալու որոշման մասին, քանի որ վերջինս չի կարողանում հանդուրժել ոմն Ջինկինսի ներկայությունը: Ձգտելով թույլ չտալ վարձակալին հեռանալ՝ տիկին Թոջերսը դիմում է երիտասարդին շողոքորթական խոսքերով:

“Dear, dear!” cried Mrs. Todgers, “what would I have given to have prevented this? To lose you, sir, would be like losing the house’s right-hand. So popular as you are among the gentlemen; so generally looked up to; and so much liked! I do hope you’ll think better of it ... (Dickens Ch., The Life and Adventures of Martin Chuzzlewit, p. 613)

Տիկին Թոջերսի խոսքերի շահադիտական իմաստն ակնհայտ է: Նա ձգտում է պահպանել իր եկամուտը: Համոզելով երիտասարդին չլքել իր իջևանատունը՝ տիկին Թոջերսը ձգտում է բարելավել նրա հուզական վիճակը: Բառերը, որոնք կիրառվում են հասցեագրողի կողմից (so generally looked up, so much liked) կարող են հասցեատիրոջ նկատմամբ արտահայտել հիացմունքի, ակնածանքի հույզեր՝ բարդացնելով շողոքորթողի իրական մտադրությունների բացահայտումը: Որպես կեղծ գովաբանությունների առարկա՝ հասցեագրողն ընտրում է հասցեատիրոջ երևակայական հայտնիությունն ու արժեքավորությունը և նրա բնավորությունը, ինչը ասույթի կեղծ իմաստային կանխենթադրույթն է: Այնուհետև, հասցեագրողը սկսում է չափազանցնել հասցեատիրոջ անձնական որակները՝ նրա վստահությունը շահելու նպատակով:

Այսպիսով՝ մենք եզրակացնում ենք, որ այն իրադրությունում, երբ շողոքորթողը հետապնդում է ակնհայտ շահադիտական նպատակներ, ասույթի հաջողությունը կախված է մի շարք գործոններից, որոնց մեջ գլխավորը հասցեագրողի վարքագծի ճիշտ մարտավարությունն է: Հաս-

ցեազրողի սոցիալական կարգավիճակը կարող է հավասար կամ ավելի ցածր լինել, քան հասցեատիրոջ կարգավիճակը:

Կատարված ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ քերականական այս կամ այն կառույցի կիրառումը խոսքում պայմանավորված է հաղորդակցական նպատակով: Այդ է պատճառը, որ քերականության ընկալման գործընթացն անբաժանելի է այն սկզբունքներից, որոնցով տվյալ լեզվով խոսողները կազմում են իրենց խոսքը՝ որպես մեկ ամբողջություն:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Leech G. N. Principles of Pragmatics. London: Longman, 1983.
2. Вендлер З. Иллокутивное самоубийство // *Новое в зарубежной лингвистике, вып. 16: Лингвистическая прагматика*. М.: Прогресс, 1985.
3. Зверева Е. В. Коммуникативно-речевая ситуация "Комплимент" (на материале испанского языка): Автореф. дис... канд. филол. наук. М., 1995.
4. Стросон П. Ф. Намерение и конвенция в речевых актах // *Новое в зарубежной лингвистике, вып. 17: Теория речевых актов*. М.: Прогресс, 1986.
5. Формановская Н.И. К уточнению понятия «экспрессивные речевые акты» // *Русский язык за рубежом*, 1998, № 4.
6. Формановская Н.И. Размышление о единицах общения // *Русский язык за рубежом*, 2000, №1.
7. Dickens Ch. The Life and Adventures of Nicholas Nickleby. London: Collector's Library, 2004.
8. Dickens Ch. The Life and Adventures of Martin Chuzzlewit. Harmondsworth: Penguin Books, 1994.
9. Maugham W. S. Theatre. Moscow: Vyssaya Skola, 1985.
10. Orton J. Entertaining Mr. Sloane // *New English Dramatists 8*. London: Penguin Books, 1965.
11. Shaw B. Caesar and Cleopatra // *Shaw B. Selected Works. Plays*. Moscow: Foreign Languages Publishing House, 1958.

Н. ГАСПАРЯН – Семантическая и прагматическая характеристики дискурса лести. – Целью данной статьи является представление семантических и прагматических особенностей речевых актов, выражающих лесть. Лесть является средством выражения одобрения и считается ложно-положительной оценкой. Лстец создает это высказывание, намереваясь иметь эффект. Намерение лстецов состоит в том, чтобы достичь своей цели, замаскировав свои планы и

пытаясь угодить слушателю и получить его одобрение своим вербальным и невербальным поведением, доставляя удовольствие адресату и стремясь удовлетворить его славу. В основном это выражается в фатических комплиментах и самоуничижительных выражениях. В зависимости от обстоятельств льстец произносит это при условии, что слушатель распознает предполагаемый эффект. Таким образом, лесть может быть выражена через различные перлокутивные акты, такие как комплименты, поздравления, а также акты восхищения и одобрения, а ее реализация обусловлена различным статусом и ролевыми характеристиками участников. Настоящая статья является попыткой выделить семантические и социальные характеристики этих речевых актов.

Ключевые слова: речевой акт, лесть, похвала, перлокутивный результат, коммуникативная цель, интенция, адресат, семантическая предпосылка

N. GASPARYAN – *The Semantic-Pragmatic Characteristics of Flattery Discourse.* – The purpose of this paper is to present the semantic and pragmatic features of speech acts expressing flattery. Flattery is a means of expressing encouragement. It is considered false positive evaluation. It presupposes the influence of the listener's thoughts and feelings and their actions through the speech acts expressing flattery. The intention of the flatterer is to reach his goal by disguising his plans and trying to please the listener and gain his approval with his verbal and non-verbal behaviour, pleasing the addressee and seeking to satisfy his glory. It is mainly expressed by phatic compliments and self-humiliating expressions. Depending on the circumstances the flatterer utters these expressions on the assumption that the hearer will recognize the intended effect. Thus, flattery can be expressed through different perlocutionary acts such as compliments, congratulations, as well as speech acts of admiration and approval, and its implementation is conditioned by the different status and role characteristics of the participants. The present paper is an attempt to outline the semantic and social peculiarities of these speech acts.

Key words: speech act, flattery, praise, perlocutive result, communicative purpose, intention, addressee, semantic presupposition

Ներկայացվել է՝ 29.05.2020
Երաշխավորվել է ԵՊՀ Անգլիական բանասիրության
ամբիոնի կողմից
Ընդունվել է տպագրության՝ 19.06.2020